

Buorit sámi radio guldaleaddjit

Sámedikki doaibmaáigodaga politihka lea stivren doaibmaáigodaga álggus dohkkehuvvon doaibmaprográmma. Sámedikki čoakkán lea jagi 2010 loahpas giedahallan sámedikki doaibmaprográmma olláhuvvama lihkostuvvama. Dat lea olláhuvvan bures sámedikki iežas doaimmas ja beroštumiid bearráigeahčus. Go álgen sámedikki ságadoallin ilmmuhin ahte lasihan rabasvuoda sámedikki ja ságadoalli bargui. Mu bloggás sáhtá lohkat mu bargguid ja johtimiid birra ja guovddáš linnjágeassimiid. Maiddái juohke dievasčoakkámis lean dahkan geahčastaga mot bargu lea ovdánan ovdeš čoakkáma rájes.

Stuorimus ovdáneamit leat dáhpáhuvvan dán válgabaji loahpageahčen, maŋimus jagi, dainna lágiin ahte ráđdehusprográmmii leat ožžojun čielga ulbmilat ovddidit sámi kultuvrra ja sámi kulturiešstivrejumi ja dieđusge muđuid ovdáneapmi lea dáhpáhuvvan lágaid ovdáneami mielde. Sámedikki válggaid vuodul sápmelaččat leat leamaš duhtavaččat sámedikki stivrra bargui.

Dán váлгаáigodaga mielde sámedikki beroštumiid bearráigeahčču lea buorránan ja oktavuodát sierra eiseválddiide ja ministeriijaide leat leamaš buorit. Lean ieš persovnnalaččat bargan ja bidjan návccaid beroštumiid bearráigeahču ovddideami buorin. Boahhtevuodas sámediggi beassá oassálastit ráđdehusšiehtadallamiidda ja dát lea mu mielas hui dehálaš ovdáneapmi sámedikki beroštumiid goziheamis. Mannan giđa ráđdehusšiehtadallamat čájehe, ahte buriin ovttasbargguin, áššedovdamušain ja lobbemiin sáhtá oazžut áigái buriid bohtosiid – ráđdehusprográmma lea das buorre duodaštus.

Dán váлгаáigodagas lea biddjon deaddu earenoamážit sámegeiela, sámi árbevirolaš dieđu ja sámi ealáhusaid dili buorideapmái. Sámegeiela ealáskahttinprográmma ja artihkal 8 (j)-loahpparaportta leat stuora áššit, maid sáhtá gohčodit jovssusin. Earenoamáš mávssolaš ášši munnje alccesan lea leamaš biodiversiteahttasoahtpamuša artihkal 8j olláhuhttima álggaheapmi, mii obanassiige bođii johtui mu evttohusas sierra ministeriijaide.

Njeallje jagi lea oanehis áigi ja jáhkánai, ahte dán válgabajis min bargan barggu bohtosat váikkuhit vel boahhte váлгаáigodagasnai. Ilo 169-soahtpamuša ratifiseren lea ovdánan mealgadit – stáhtarádis lea dál čielga dáhttu ratifiseret ILO-soahtpamuša.

Dán váлгаáigodaga áigge sámediggi lea ordnen muhtin álbmotčoakkámiid, semináraid ja gullan sierra ealáhusbargiid sámi ruovttuguovllu sierra guovlluin. Lean atnán dáid dilálašvuodaid hui mávssolažžan

DOAIBMAJAGI 2011 OLLÁHUVVAN

Dán jagi mii nohká ja boahhtenai jagi steampilastá riikkaidgaskasaččat ruđalaš heajos dilli dehege ekonomiiaroassu ja ekonomiija eahpesihkarvuolta. Ekonomiiaroassu váikkuha sámedikki bargui, eiseválddiid ja suohkaniid bálvalusaide ja árgaeallimii. Stáhtaekonomiija vuostaheavval lea čuoht-

pan maid sámedikki bušeahta ja sámi kulturmearreruđa. Vássán jahki lei sámiid dáfus hui mearkašahtti ekonomalaš maŋos mannamis fuolakeahtta.

Sámiid riektesajádagas ožžojuvvoje vuosttaš ovdánanlávkkat máŋgga jahkái: ođasnuhtton ruvkeláhka ja čáhceláhka bođiiga vuoibmái. Dáin lágain lea nd. Sámi kultuvrra geahnohuhttinsuodji: ruvke-
doaibma obanassiige ii oaččo dovdomassii hehttet sámi kultuvrrain bargama eavttuid. Čáhcelágas linnjen lea vel čavgadit: čáhcehuksen ii oaččo dagahit unnánačča eanet áru sámi kultuvrrain bargama eavttuide. Dát goabbánai láhka váikkuheaba earenoamážit sámi árbevirolaš ealáhusaid dego boazodoaluin bargama eavttuide.

RÁÐÐEHUSPROGRÁMMA

Mearkašahttimus ja mii ollá guhkkelepmosii dán nohkavaš jagi lea Kataisa ráđđehusa ráđđehusprográmma. Ráđđehusprográmmas Suopma lea vuosttaš geardde ná alla dásis bidjan ulbmilin ratifiseret ILO 169-soahpamuša. Jáhkán, ahte dálá ráđđehusaigodaga áigge ILO-soahpamuš ratifiserjuvvo. Ráđđehusprográmmas leat maid eará buorit. Das lea čielgasit čatnašuvvon čielggasnuhttit lágaid, mat stivrejit eanangeavahusa nu ahte sámi vuoigatvuodaid suodji buoriduvvo ja de vel leat čatnašuvvon dorvvastuvvot sámedikki doaibmanavttut.

Dán jagi lea álgán sámezielaid ealáskahttinprográmma ráhkadeapmi. Prográmma gárvána álgogiđa. Sámezielaid ealáskahttinprográmmas vurdojuvvo olu. Ealáskahttinprográmma ulbmilin lea bissehit sámezielaid uhkivuložin šaddan ja ráhkadit dakkár diliid, vai sámezielat seilot ealasin. Sámezielaid lunddolaš giellageavahanbirrasiid dehege boazodoalu, guolástusa ja sámi duoji bures veadjin dehege ahte daid riggodat lea sámezielaid nuresbirgejumi ja riggodaga seailuma eallineaktu. Stáhtaráđđi lea ráđđehusprográmmas čatnasan resurseret sámezielaid ealaskahttinprográmma olláhuhttima ja ráhkadit bissovaš málle ja ruhtadeami sámezielaid ealaskahttima várás.

8J LOAHPPARAPORTA

Dán jagi válbmanii birasministeriija ásahan bargojovvku loahpparaportta, mii guoskkai biodiversiteahttasohpamuša 8(j)-artihkkala olláhuhttima Suomas. Artihkal suodjala sápmelaččaid árbevirolaš dieđu luonddu máŋggahápmásašvuoda olis. Árbevirolaš diehtu lea mielde sámezielas, árbevirolaš sámi ealáhusain ja sámi duojs. Raporta addá máŋggaid doaibmabidjoevttohusaid sierra ministeriijaide ja eiseválddiide. Evttohusat gieđahallet lágaid ovddideami, árbevirolaš dieđu suddjema, árbevirolaš dieđu oahpahusa ja dutkama ja sámi ealáhusaid dili buorideami.

Bargojovvku evttoha loahpparaportastis maid Akwé: Kona rávvagiid atnui váldima Suomas. Suomas rávvagat gusket álgoálbmogiid árbevirolaš dieđu vuhtii váldima fidnuin mat váikkuhit sámiid kultuvrii ja ealáhusaide. Meahcceráđđehus ovttas sámedikkiin lea vuosttašin máilmmis juo álggahan rávvagiid heiveheami Bátneuođdara meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána ráhkadeamis.

Ráđđehusprográmmas stáhtaráđđi lea čatnasan dorvvastit sámi árbevirolaš dieđu seailuma ja jáhkán raportta guovddáš doaibmabidjoevttohusaid olláhuvvat.

LÁVVENBARGGUT

Dán vássán jagi eanasoassi sámedikki barggus gieđahalai eanangeavaheami ja lávvema. Anárjávrra oasseoppalašlávva ráhkadeapmi ja Gilbbesjávrra ovddidanfidnu váikkuheaba mearkašahtti ládje

guovllu sápmelaččaid eallindiliide. Anárjávrrre oasseoppalašlávva buvttálie olláhuvvamis mielde dakkáražžan biehtadahkes váikkuhusaid nu lundui, duovdagii go sámi boazodollui ja guolásteapmái, main maŋimus lea earenoamáš dehálaš anáraš kultuvrra oassi. Sámediggi lea vuostálastán Anárjávrrre oasseoppalašlávva guovddáš- dušše turismadárbbuid várás siktejuvvon evttohusaid dan maŋnel go leat álbmotdilálašvuodas gullan guovllu sápmelaččaid ja earenoamážit sámi ealáhusai- guin bargiid. Dát lávvenfidnut bohtet gárvánit ođđa sámedikki doaibmaáigodaga áigge ja sávan, ahte seamma linnjá mii bealušta sámi kultuvrra ja ealáhusaid seailu váldoprinsihppan maid ođđa sámedikki barggus.

Gilbbesjávri ovddidanplána ii dađi bahábut lohpit buori Gilbbesjávrrre sápmelaččaide, boazodolliide ja lundui. Sámedikki ovddasteaddji lea bargan buori barggu fidnu stivrenjoavkkus ja min oaidnin plána maŋimus veršuvdna leanai veaháš buorránan ovddibus ja buot jallamus árvalusat dego duovddahisse huksen Sána nala ja girdingietti huksen Gilbbesjávrrái leat lihkus sihkkojuvvon plánas. Ovddidanplána ii leat velge mu mielas realisttalaš ja dađi bahábut sámedikki ovddasteaddji dahkan buoridanevttohusat eai leat váldon dárbahassii vuhtii dán plánas. Plána váikkuhusaid árvvoštallan sámi kultuvrii ja boazodollui dagahan váikkuhusain lea sakka váilevaš ja das leat olu meattáhusat. Plánas eai leat árvvoštallojuvvon dárbahassii olu lassáneaddji turistameriid váikkuhusat guovllu lundui, sámi kultuvrii, boazodollui ja vuodđoinfrastruktuvrii.

NUORAIDRÁĐDI

Sámedikki nuoraidráđdi álggahii doaimmas dán jagi mielde. Nuoraidrádis lei ovddasvástádus golmma riikka sámi nuoraid oktasaš sámi nuoraid konfereanssa lágideamis Suoločielggis dán čavčča. Nuoraidrádi bargu lea maid muđuid vuolgán bures johtui. Nuoraidráđdi lea čájehan iežas leat sámi kulturiešstivrejumi dehálaš oassi juo oanehis doaibmaáigodagas doaibmama áigge.

ANAYA RAPORTA

Sámiid riektesajádaga dáfus deháleamos ođđasiidda gullá maid ON:a álgoálbmotraporterejeaddji James Anaya raportta almmustuhttin. Anaya attii raporttas ON:a olmmošvuoigatvuohtaráđđái dán jagi álggus. Raporta doalai sisttis mánggaid ávžžuhusaid. Anaya ávžžuha Suoma buoridit sámiid iešmearridanrievtti ja ratifiseret ILO-soahpamuša álgoálbmogiid rivttiin nu ahte sápmelaččat livčče ieža ratifiserenproseassas mielde. Anaya ávžžuha Suoma stáhta buoridit sámedikki vejolašvuoda oassálastit mearrádusdahkamii ja evttoha, ahte mearridanváldi sirdojuvvolii sámediggái áššiin, mat gusket sámezielaid, sámi kultuvrra, árbevirolaš ealáhusaid ja eananrivttiid. Stáhta galgá maid addit Sámediggái dárbahassii resurssaid bargat. Dálá áigge Suoma sámedikki ruhtadeapmi lea áibbas bistteheapme.

Suopma lea čatnasan ON:a olmmošvuoigatvuohtakomitea čoakkámis Anaya raportta ávžžuhusaid olláhuhttimii ja álgoálbmotraporterejeaddji boahtá dárkilit bearráigeahččat raportta ávžžuhusaid olláhuvvama. Sámi parlamentáralaš ráđdi ja diehttelas Suoma sámediggi bearráigeahččaba iežaska beales raportta ávžžuhusaid olláhuvvama.

SÁMI PARLAMENTÁRALAŠ RÁĐI JODIHEAPMI

Suoma sámediggi lea doaibman measta guokte jagi SPR:a ságadoallisámediggin ja jodiheapmi sirdásii Norgga sámediggái loahppajagi dollojuvvon Girkonjárgga sámi parlamentarihkkáriid čoakkámis. SPR lea eanas fuolahán oktasaš ovddasteami riikkaidgaskasaš dásis. Suoma sámedikki

jodihanáigodagas leat álggahan SPR:a hálddahusa ođasnuhttima ja davviriikkalaš sámi soahpamuša joatkkašiehtadallamiid. Šiehtadallamat davviriikkalaš sámi soahpamuša dohkkeheami várás lea ulbmit oažžut geahčái boahttevaš sámediggeáigodaga áigge.

Buot SPR:a barggu lea váttásnuhtán ja váttásnuhtá dás duohkonai resursaváili. SPR:s ii maid leat iehčanas mearridanváldi eaige sámedikkiit sáhte dálá dilis sirdit dehege delegeret bargguid Sámi parlamentáralaš ráddái. Measta buot politihkalaš mearrádusat galget geavadis nannejuvvot iešgudiin sámedikkiin vai dat čatnet maid sámedikkiid barggu SPR:a ektui. Váttisvuohtan lea maid áššegiedahallanresurssaid váili. Suoma sámedikki vejolašvuodát oassálastit áhpsit SPR:a bargui hedjonit boahtte doaibmaáigodagas. SPR lágidii dán jagi loahpas Girkonjárdgas sámi parlamentariihkkáriid dievasčoahkkima ja konfereansa, mas dábalaš dievasčoakkánássiid lassin fáddán ledje sámiid árbevirolaš diehtu, ártkalaš ovttasbargu ja ovddit konfereanssaid julggaštusaid olláhuvvan. Girkonjárdga konfereansa attii maid iežas julggaštusa.

ALIMUS HÁLDDAHUSRIEKTI

Vássán jagi eai dáhphuvvan dušše lihkestuvvamat. Guhkkelepmosii olli mearrádus, mii gullá sámi kulturiešstivremi ja sámi riektesajádahkii, lea alimus hálddahusrievtti mearrádus, man mielde dat merkii sámedikki válgalogahallamii njeallje olbmo sin dahkan váidalusaid dáhtu mielde. Sámediggi ii leat veadján maidege alimus hálddahusrievtti mearrádusaide. AHR gomihii dán jagi mearrádusaidsiguin jagi 1999 addin ovdamearrádusa, mii guoskkai sámi meroštallama. Dalle AHR linnjii, ahte sápmelažžan galgá meroštallojuvvot olmmoš, geas lea oktavuolta sámegillii ja ahte olmmoš galgá dovdat iežas sápmelažžan. Dál jagi 2011 AHR lea linnjen, ahte subjektiivvalaš kriteara, iešidentifikašuvdna, ja oktage gáida fuolki vaikko 1600 - 1700-loguid vearrolappalaš-logahallamis lea doarvái meroštallat olbmo sápmelažžan.

Alimus hálddahusrievtti mearrádus uhkida sámi kulturiešstivrema ja sámegiela boahtteáiggi. Jos hálida sápmelažžan dasa lea doarvái ahte ilmmuha iežas sápmelažžan. Muhto dát ii báze sámedikkis dása. Mu oainnu mielde sámediggelága sápmelašmeroštallan ferte rievdaduvvot ja AHR:a mearrádusa galgá bastit hástit riikkasis arenain dego riikkaidgaskasaš dásisnai. Juos AHR:a mearrádusat bissot láhkavuoimmálažžan ja das šaddet dás duohko ovdadáhpáhusat, de sáhtá geavvat nu ahte sámediggi ii oainne šat viđa jagi geahčen dárbbu omd. sámegielaid ealáskahttinprográmmii dehe sápmelaččaid árbevirolaš dieđu suodjaleapmáige.

KOTUS

Boahtte jagi rájes boahá vuoibmái odđa láhka Ruovttueatnan gielaid dutkanguovddázis, man mánggas dovdet Kotus-namain. Láhka sirdá sámegiela gáhttenbargguid Kotusis Oulu universitehtii. Sámediggi lei gáibidan bargguid sirdima sámediggái.

Láhka lea stuora dáhpa parlamentáralaččat jodihuvvon sámi kulturiešstivrejupmái ja sámegiela gáhttema boahtteáigái. Giellagáhttejeddjiid virggit earáhuvvet dutki virgin ja lea hui eahpesihkar bastágo oahpahuš- ja kulturministeriija iežas boadusstivrema mielde váikkuhit sámegiela gáhttema sajádahkii obanassiige. Sámediggi lea gáibidan giellagáhttejeddjiid virggiid sirdima sámegiela doaimmahahkii ja Kotusa sámegiela lávdegotti bargguid ovttastahttima sámi giellaráđi bargguide; giellaráđđi doaibmá juo dál áhpsit sámedikkis. Dát Kotus-láhka nannen riikkabeivviid olis ii mannan sámedikki dáhtu mielde.

VÁLGGAT

Sámedikki válggat dollojuvvoje čakčat. Sámedikkis dáhpáhuvai čielga buolvadatmolsašuddan nuorat bohte sisa eambo go goassige ovdal, ja dat gal lei mu mielas buorre ovdáneapmi, muhto nissonolbmuid mearri sámedikkis unnui. Nissonolbmot ledje maid unnit evttohassan. Válggat doaimmahuvvoje boasta- ja urdnajienasteapmin. Lea čielggas, ahte boahhte sámediggeáigodagas válgaortnet galgá ođasnuhttojuvvot. Dušše boastajienasteapmi ii heive sámi ruovttuguovllus guhkes gaskkaid dihte. Dáláš válgaortnet ii leat vuoiggalaš ja dásseárvosaš suohkanguovddáziid olggobealde orruid dáfus. Jienasteapmi lea sáhtán gáibidit mánggalot miillaid reisema lagamus bostii. Jienasteapmi ii oaččo buktit olu goluid jienasteddjiide. Ođđa sámediggi galgánai duođalaččat guorahallat álkidahttit jienasteami omd. nu ahte váldojuvvo atnui jienastanbiila, mii johtá miehtá sámi ruovttuguovllu giliid ja nubbi goansta livččii elektrovnnalaš jienasteami, neahttajienasteami, atnui váldin. Jienasteapmi lea dálá demokratiijas deháleamos riekti ja dat galgá dahkkot nu álkin go fal vejolaš.

BOAHTTEVAŠ HÁSTALUSAT

Stuorimus hástalus ja rievtti mielde čáhpes balva sámedikki lagaš boahhteáigge nalde lea riikkaidgaskasaš ekonomijjaroassu. Sámediggi galgá maid vuogáiduvvat hedjoneaddji ruhtadillái. Orru leame nu ahte sámediggi ii ceavzze almmá seastimiid haga aŋkke boahhte jagis. Boahhte sámediggi galgá measta vuosttaš mearrádussanis vuoruhišgoahtit sámedikki doaimma – gokko sestojuvvo ja gokko ii sáhte seastit. Mu iežan vuolggasadji lea, ahte politihkalaš barggus, sámi ealáhusaid beroštumiid goziheamis, mánáid ja nuoraid bálvalusain ja doaimmas eat sáhte seastit dehe digget.

Boahttevaš doaimmaáigodaga hohpolaččamus ášši lea ovddemusat stáhtarádi dohkkehan ráđdehusprográmma olláhuvvama ovddideapmi ja das earenoamážit ILO 169-soahpamuša ratifiseren, sámegiela ealáskahttinprográmma ja 8j-loahpparaportta olláhuhttin. Alimus hálldahusrievtti mearrádusa vuodul lea stuora dárbu dárkkistit sápmelačča meroštallama hohpolaččat ja sihkkut eret ng. vearroloppalaškritera sámi meroštallamis. Jos dat ii dahkkojuvvo de boahhte válggain sáhtá juo geavvat nu ahte sápmelaččat leat unnitlohkun iežaset sámedikkis.

Davviriikkalaš sámi soahpamuša joatkkašiehtadallamat leat maid dehálaččat. Sámi parlamentáralaš rádi doaimma galgá ovddiduvvot dávistit davviriikkalaš sámi soahpamuša geatnegasvuodaide. Davviriikkalaš sámi soahpamuša dego maid ILO-soahpamuša ratifiseren gáibideaba ee. boazodoallolága rahpama ja sámi boazodoalu suoji buorideami.

Lagaš boahhteáiggi hástalussan lea nuortalaččaid kulturguovddáža oazžun Čeavetjávraí. Guovddáš lea dehálaš nuortalaččaid kultuvrra dáfus. Boahhte jagi, jos ruhtadeapmi sihkkarastojuvvo, álgá maid golmma riikka sámedikki ovttasbargofidnu sámi giellaovttasbarggu ođdasitorganiserema várás. Maiddái sámedikki iežas doaimma ja hálldahusa ovddideapmi ábasin, rahpaseabbon ja demokrátlaččabun boahá leat hástalus. Sámedikki iežas sámegielalaš dieđihandoaimma galgá bastit ovddidit. Boahttevaš sámediggeáigodaga áigge ođasnuhttojuvvojit guovddáš lágat, mat stivrejit eanageavahusa. Sámediggi galgá iežas beroštumiid goziheamis atnit ávira das, ahte lánkaodastusain ja ovddidanfidnuin dorvvastuvvojit sápmelaččaid vuogatvuodát ja maid sámi ealáhusaid sajádat dego ráđdehusprográmmii lea čállojuvonnai.

Loahpas hálidan giitit vássán jagis sávvat buori odđa jagi buot sápmelaččaide ja Yle Sámi radio guldaleddjiide!